

Einführungsmaterialien

in die Bibliotheksbenutzung für Kinder und Jugendliche

dbi-materialien 55

Einführungsmaterialien in die Bibliotheksbenutzung für Kinder und Jugendliche. Berlin, 1986.
DBI-Materialien 55.

Könyvtárhasználatra nevelő anyagok és játékok az NSZK-ból

A használók képzése, a könyvtár nyújtotta lehetőségek tudatos és élményszerű felfedezése világszerte a szakmai törekvések, fejlesztési, módszertani tennivalók homlokterébe került. Különösen érvényes ez a megállapítás a gyermekek és fiatalok körét megeéző használói képzésére, hiszen magától értetődő az a felismerés: abban az életkorban kell a könyvtárhasználati rutinokat kialakítani, az információk közötti eligazodást természetes készséggé fejleszteni, amikor a személyiség nyitottsága és rugalmassága erre a legnagyobb esélyt adja – a korai gyermekkorban, a serdülés, a tanulás éveiben. A fejlett országok – többségükben új oktatási törvények, pedagógiai reformok révén is ösztökélve – különösen ambiciózusan igyekeznek színessé, változatossá tenni azokat a módszereket, amelyek a fiatal könyvtárhasználók igényeihez szabottak. Az ilyen irányú törekvések, könyvtárpedagógiai elvek gyakorlatias példajaként érdemes szemlét tartani arról a gyermekkönyvtárosok kezébe szánt vastkos, praktikus mappáról, amelyet a DBI adott ki.

A kapcsolós formájú – tehát kivehető, cserélhető lapokból álló – mappa egy tudatosan tervezett „project” terméke. Az NSZK valamennyi közművelődési könyvtárába szánt módszertani dokumentációt az *Oktatás- és Kutatásügyi Minisztérium* anyagi támogatásával hozták létre, kivitelezésében egy gyakorló könyvtárosokból, pedagógiai szakemberekből, grafikusokból álló hamburgi kollektíva vett részt (a program vezetői: Ilona *Glashoff* és Arnhild *Wetter*). A gyermekek és fiatalok könyvtárhasználati képzését szolgáló anyagokat, játékokat tartalmazó kiadvány „mobil” megjelenési formája nem egyszerű külsőség – lényeges szerzői intenciót tükröz. A mozgatható, fejleszthető módszertani gyűjtemény ugyanis azért félig kész nyersanyag, egyfajta „muszter”, hogy a felhasználó könyvtáros a helyi adottságoknak, a sokszorosítási lehetőségeknek megfelelően maga alakíthassa tovább. Az összeállítók a tartományonként, intézményenként eltérő adottságokat tekintetbe véve hagyják nyitva a szöveges-képes, játékos formákat, hogy a könyvtár (mely lehet Bücherei, illetve Bibliothek) a saját névhasználatához, az intézményben lévő katalógusokhoz, feliratokhoz, jelzeteleési módokhoz egyénileg adaptálhassa és kellő számban többszörözhesse. Ez persze nemcsak megfelelő sokszorosítási háttérrel (pl. gyorsmásolót) feltételez, hanem olyan szakmai-módszertani attitűdöt is, amely természetszerűleg számít a gyermekkönyvtárosok aktív, alkotó és ötletes együttműködésére.

A gyűjtemény könyvtárpedagógiai koncepciója azt a jól ismert fejlődéslelektani tézist váltja a gyakorlat aprópénzére, amely szerint a gyermekkorban játék és munka között még nincs hasadás, az örömszerző, tapasztalatgazdagító játékok komoly mennyiségű tudás forrásai is egyben. „Nem azt kell fő célnak tekinteni, hogy a könyvtár bonyolult rendszerező elveit megismertessük, hanem – épp ellenkezőleg – az olvasás, a könyv, a könyvtár iránti kedvet kell felébreszteni” – írják az összeállítók a bevezetőben, hangsúlyozva a könyvtárban és a könyvtárról nyújtott pozitív élmények fontosságát. Ennek megfelelően a dokumentumgyűjtemény játéakai egyfajta izgalmas, bejárható megismerhető labirintus képzetét ébresztik a gyermekekben; az utaknak ebben az elágazó rendszerben, eleinte csak néhány, később sem nagyon sok cselekvési szabály ismeretében igen sokfelé vezetnek a „járatok”. A könyvtár nyitott, demokratikus szelleme, üde, felszabadult légköre hatja át a játékba rejtett stúdium-sorozatot, és az összeállítók kommentárja külön is beszél a gyermekek szorongásmentességének, a játékok során nyújtott egyéni teljesítmények méltánylásának fontosságáról. A hazai – széles körben elterjedt és alkalmazott – könyvtárhasználati foglalkozások karakterével összehasonlítva a német kiadványban tükröződő szemléletet, feltűnik, hogy bár nagyfokú pedagógiai tudatossággal tervezték meg, korántsem „tapad” az iskolai tantervekhez, és sehol sem alkalmaz iskolai óravezetésre emlékeztető pedagógiai módszereket, a játékok, feladatok elsősorban egyénre szabottak (még akkor is, ha a játékok egy része csoportos formát ölt). Ugyanakkor nem hiányzik a program folyamatából az iskolai tanulmányok, készségek tudatos számbavétele sem – egy szellemes táblázat (az NSZK kilenc osztályos általános alapképzésének megfelelően) rendszerezi is, hogy a különböző anyagokat, játékokat milyen korcsoportok körében érdemes alkalmazni.

A színes választólapokkal tagolt gyűjtemény első része voltaképpen gyermekkönyvtári népszerűsítő anyagokhoz nyújt továbbmásolható, sokszorosítható képes mintákat – füzetekbe, naplókba ragasztható „szórányanyagokkal”, humoros grafikákkal, könyvek, folyóiratok, kazetták, játékok kölcsönzési határidejére emlékeztető könyvtári cédulákkal segítve a „mindennapos”, jelképes kapcsolatot a könyvtár és az olvasó között.

Itt is, a későbbiekben is remekül alkalmazza a kiadvány a fiatalok körében népszerű kifejezési formákat: a képregény, kép- és keresztretjvény, a titkosírás szellemes grafikai módszereit. A könyvtár iránti érdeklődést, kíváncsiságot felébreszteni akaró „bevezető – mappa” például egy képregényes, humoros detektívtörténet mintázatát követi. Vannak a gyűjteménynek olyan oldalai, amelyek a gyerekek között szétszórható találós kérdések, kérdés-felelet játékok formájában ismertetnek meg a betűrend, a könyvtári jelzet, a katalógus alapfogalmaival, más lapok írásvetítővel hasznosítható segédanyagokat nyújtanak a könyvtári szabályok megismertetésére szánt foglalkozásokhoz.

A könyvtári rendnek ezek a szabályai – vagy tágabb értelemben: az információk szervezésének, rendszerezésének fő törvényei – szolgálnak a későbbi játékok szabályai-ként, amelyek fokozatosan válnak egyre összetettebbekké. A segédlet nyersanyagának egy része felvágható, összeragasztható, manipulatív elemeket mutat be, amelyeket a foglalkozások során a gyerekek mintegy elhasználnak. A gyűjtemény sokféle kártya és társasjáték formát dolgoz ki. Az ún. „főosztály kereső játékban” például egy-egy lapon 18 kép van; a keresési, kitöltési feladat a képek témája és a könyvtári fő szakcsoportok közötti kap-

csolat felderítése. A legkisebb gyerekekkel úgy gyakoroltatják a könyvtári betűrend formális szabályait, hogy betűkkel kipontozott, rejtett képeket kell a megfelelő sorrendben összekötni – ez az egyébként olcsó, időtöltő szórakozási forma itt egy rendszerezési elv megismerését szolgálja. A betétlapok egy következő együttese voltaképpen egy dobó kockás táblajáték, ahol a megfelelő állomásokhoz ún. „esemény-kártyák” kapcsolódnak, amelyeken kérdések, feladatok olvashatók... A kvártett rendszerű kártyacsomagok a szakcsoportok közötti eligazodás készségét fejlesztik. A gyűjteményben közölt kártyakép mintákból a helyi rendnek megfelelő kézirásos kiegészítés, sokszorosítás, fóliázás után a könyvtáros készítheti el a kártyacsomagot. Játssz és keress – a további, már a tizenéves olvasónak szánt játékos formák a könyvtári tér, mint kiismerhető labirintus egyre bonyolultabb bejárását célozzák. Az ún. keresőkártyák között vannak olyanok, amelyek a szépirodalmi állományrészben való tájékozódást szolgálják (egy-egy témakörbe vágó művet, vagy egy-egy szerző művét kell megtalálni).

Az utolsó sorozatok voltaképpen szellemes feladatlapok együttesei. Egy-egy ifjúsági íróról kell adatokat gyűjteni, a kölcsönzési állományban fellelhető művet megtalálni stb. – a kézikönyvtárban, a katalógusban, a szabadpolcon való keresést feltételező összetett feladatsorok ezek, amelyeket a 7–9. osztályokat végző gyerekeknek szánják. A szakirodalomban történő keresést szolgáló lapok viszont többségükben már nemcsak könyvek, hanem különböző médiák közötti tájékozódást kívánják.

A használói képzés, a könyvtárismeret közvetítése nemcsak száraz, iskolás, „kötelező” formákat ismerhet: a komolyság, a tudás és a játékos, kereső, kutató lelkiállapot egymásnak nem ellentétei. A gyermekekben és a fiatalokban életre szóló kedvet ébreszteni a könyvtárba járásra, megbarátkoztatni őket az „ismeretek tárának” személyre nyitott útjaival – erre ad mintát a DBI-kötet.

FOGARASSY Miklós